

УДК 378:913:929Карачківський(477.43/.44+477-25)

С.В.Трубчанінов

Діяльність Михайла Карачківського в царині історичної географії

Історик Михайло Федорович Карачківський (1899 – р. см. невід.), який належить до наймолодших учнів М.С.Грушевського, відомий передусім як дослідник історії кам'янець-подільських і київських цехів та міст Поділля.

Після закінчення Кам'янець-Подільського Вищого інституту народної освіти у 1923 р. він був обраний аспірантом науково-дослідної кафедри історії культури та народного господарства Поділля. З 1924 р. проводив дослідження в київських архівах, працював у школах м.Києва, потім – у різних наукових установах в системі ВУАН. Одночасно з цим у 1925–1929 рр. був аспірантом академіка М.С.Грушевського.

З 1924 р. до початку 1930-х рр. М.Ф.Карачківський співпрацював з Історично-географічною комісією ВУАН як нештатний співробітник: брав участь в засіданнях комісії, виїжджав в експедиції, готував звіти, огляди

та статті. Його нарис про подорож влітку 1928 р. на історичні терени Північно-Західної Балтичини (на той час входили до складу Молдавської АСРР), на наш погляд, є найкращим історично-географічним матеріалом з експедицій, які організовувалися за планами діяльності Історично-географічної комісії.

М.Ф.Карачківському чудом пощастило уникнути сталінських репресій, незважаючи на те, що його прізвище в 1933 р. більшовицьке керівництво академії згадувало з такою характеристикою: “саботажник”, “шкідник”, “грушев’янець”, “фашист по ідеології”. Проте його ім’я і наукова творчість в Україні на десятиліття опинилися під забороною.

Ключові слова: Історично-географічна комісія, М.Карачківський, експедиція, дослідження, Поділля, Молдавія.

На другу половину 1920-х років припадає час існування київської історичної школи М.С.Грушевського, яка стала унікальним явищем в українській історіографії. Ця історична школа діяла недовго, вона фактично припинила своє існування у 1930–1931 рр., коли було ліквідовано більшість історичних установ М.С.Грушевського, сам академік був висланий з України і, по суті, втратив керівництво тими інституціями, які формально ще залишалися під його рукою. Дослідниця О.Юркова до київської історичної школи М.С.Грушевського відносить усього 20 осіб [28, с. 263]. Серед них був і уродженець Поділля М.Ф.Карачківський (1899 – р. см. невід.) [27].

У монографії відомого українського історика-емігранта Олександра Оглобина, присвяченій розвитку національної історичної думки в 1917–1956 рр., вказується, що Михайло Карачківський досліджував соціально-економічну історію Правобережної України, зокрема цехи [19, с. 28]. Проте коло наукових інтересів ученого було більшим. У другій половині 1920-х – на початку 1930-х рр. він працював одночасно в кількох різних наукових установах в системі ВУАН. За даними О.Юркової, найдовше М.Карачківський працював як нештатний співробітник у Історично-географічній комісії ВУАН [27]. Ця сторона діяльності ученого залишається недослідженою.

Метою статті є висвітлення діяльності Михайла Федоровича Карачківського в Історично-географічній комісії ВУАН.

Спершу нагадаємо основні віхи життя М.Карачківського, які передували його студіям в сфері історичної географії. В особовій справі аспіранта науководослідної кафедри історії України ВУАН (м.Київ) вказується, що майбутній історик народився 22 вересня 1899 р. у с. Кормильча Кам’янецького повіту на Поділлі (тепер село в Чемеровецькому р-ні Хмельницької обл.) в сім’ї народного вчителя. Середню освіту здобув у Кам’янецькій гімназії, вищу – у Кам’янець-Подільському вищому інституті народної освіти на соціально-історичному відділі факультету профосвіти [25, арк. 1-1 зв., 3]. Проте, варто відмітити, що М.Ф.Карачківський зазначений як дійсний студент в списках студентів історико-філологічного факультету Кам’янець-Подільського держав-

ного українського університету з 19 жовтня 1918 р. Вказується його соціальний стан – військовослужбовець, а також те, що він закінчив Кам'янець-Подільську чоловічу гімназію та юнкерську школу [4, с. 549]. У радянських реаліях ці дані М.Карачківський мусив приховувати. Проте він зазначав, що під час навчання в ІНО брав активну участь у роботі студентських організацій (секретар, в 1921 р. – заступник голови революційного студентського виконавчого комітету). Окрім обов'язкових семінарів у Кам'янці-Подільському, працював у студентському гуртку істориків. Відпрацював у “продукційному” колективі при ІНО 591 годину [25, арк. 3, 11; 21].

Виконавши “дуже добре” вимоги навчального плану і захистивши перед екзаменаційною комісією інституту 22 червня 1923 р. тези самостійної роботи на тему: “Кам'янець-Подільські цехи в ХІХ столітті”, М.Карачківський був допущений до “виконання обов'язкового практичного стажу по своїй спеціальності”. 8 серпня 1923 р. він отримав посвідчення про прослуханий ним в ІНО курс по соціально-історичному відділу факультету профосвіти, яке підлягало обміну на постійне посвідчення після “виконання стажу” [25, арк. 9]. У Кам'янці-Подільському М.Карачківський викладав історію культури у 8-й і 1-й трудшколах та на робітфаці при сільгоспінституті, а також історію матеріальної культури на педкурсах [25, арк. 1, 3, 11].

Після закінчення ІНО М.Карачківський був обраний аспірантом “науково-дослідчої кафедри історії культури та народного господарства Поділля”. Восени 1923 р. він отримав наукове відрядження до Києва для роботи в архівах. Там він працював взимку 1924 р. [25, арк. 3].

У 1923–24 навчальному році М.Карачківський викладав економічну географію та українську мову у Вищій військовій школі ім. Каменєва в Києві [25, арк. 1, 3, 11]. У 1924–1925 н. р. викладав у школах ФЗУ металістів (№1) та мукомолів (№11) [25, арк. 3]. Зарекомендувавши себе як один із “активних робітників по суспільствознавству в школах Ф.З.У., котрий цілком стоїть на засадах марксизму і ... близький прибічник пролетаріату”, він зміг подати документи до аспірантури [25, арк. 2, 5-7]. На момент подачі документів він мав вже дві наукові роботи (“Кам'янець-Подільські цехи в ХІХ столітті”, “Сфера діяльності пограничних комісій на польсько-українському пограниччі в ХVІІІ ст.”), а також зібраний матеріал по історії колонізації південно-східного Поділля [25, арк. 11 зв., 3].

В “Curriculum vitae”, написаному М.Карачківським при вступі в аспірантуру в червні 1925 р., вказувалося, що він почав працювати в Києві при науково-дослідчій кафедрі історії України з часу її відкриття, а також при історико-географічній комісії ВУАН [25, арк. 3].

Слід зазначити, що Постійна комісія для складання історично-географічного словника української землі стала офіційно називатися Історично-географічною лише в 1926 р. Ця комісія, яка розпочала свою діяльність в структурі УАН у 1919 р., була головним осередком історично-географічних досліджень у Наддніпрянській Україні [24, с. 235-236]. У Звідомленні УАН за 1924 р. вказу-

валося, що Постійна комісія для складання історично-географічного словника української землі працювала під керівництвом директора О.Грушевського у складі двох штатних і двох нештатних співробітників. О.Грушевський залучав до спільної праці науковців із різних регіонів України, деякі з яких згодом ставали нештатними співробітниками Постійної комісії [24, с. 238]. За новими штатами ВУАН, затвердженими у жовтні 1925 р., Комісія для складання історично-географічного словника української землі мала складатися з керівничого комісії та трьох наукових співробітників. У Звідомленні УАН за 1926 р. вказувалося на чисельність співробітників Історично-географічної комісії та напрямки їхньої діяльності: “комісія в складі 4 штатних і 4 нештатних співробітників, окрім своєї звичайної роботи – вибирання карткового матеріалу, оброблення окремих питань з історії колонізації та складання статтів словникового типу про селища з районів Київщини, Волині, Чернігівщини та Полтавщини, розпочала архівні студії, що мали за своє завдання вияснити склад київських архівних збірок, які не мають докладних описів, щоб визначити насамперед матеріали історично-географічного змісту” [5, с. 148, 243].

В офіційних звітах про діяльність Історично-географічної комісії за 1924–1926 рр. прізвища Карачківського немає, однак це не виключає його можливої участі в засіданнях комісії. Вперше М.Ф.Карачківський зафіксований у звіті про діяльність комісії за першу половину 1927 р. серед “співробітників звичайних (не штатних)”, який провадив працю в архівах разом з О.Барановичем, О.Грушевським, С.Шамраєм [1].

У 1927 р. вийшов перший том “Історично-географічного збірника” за редакцією О.Грушевського. Всього протягом 1927–1931 рр. вийшло в світ чотири книги збірника, які вмістили 42 статті, присвячені окремим питанням з історії заселення Київщини, Волині, Чернігівщини, Поділля, історії окремих міст (Стародуба, Василькова, Борисполя, міст Поділля, Лівобережної України) тощо. Авторами цих статей було всього 15 осіб: співробітників Комісії та краєзнавців. Регіону Поділля було присвячено 5 статей. Три статті в даному збірнику належало М.Карачківському [17; 16; 12]. Всі вони стосувалися Поділля. Слід зазначити, що поділлєзнавча тематика була головною в його науковому доробку – у статтях, розвідках і рецензіях, які публікувалися в різних виданнях ВУАН [22, с. 40, 43, 50, 92, 95, 97, 98 та ін.; 7; 13].

У звіті Історично-географічної комісії за другу половину 1927 р. – першу половину 1928 р. зазначалося, що М.Карачківський провадив працю в архівах та зачитував інформації на тему “Дані про Балтщину в кінці XVIII ст.” та “Описи подільських повітів кінця XVIII ст.” [2]. У 1928 р. в другому томі “Історично-географічного збірника” з’явилася перша публікація М.Карачківського. Він опублікував рукопис, в якому зазначалася лінія границі між Волинською та Подільською губерніями у 1799 р., з позначенням сіл, угідь та їх власників [17].

Влітку 1928 р. (з 1 до 15 серпня) за дорученням Історично-географічної комісії М.Карачківський обстежив північно-західну частину Молдавської АССР – територію, що раніше входила до складу Балтського повіту Подільської

губернії. Під час подорожі поріччям горішньої Кодими, поріччям річки Молокиш перед впадінням її до р. Дністер та узбережжям Дністра він оглянув та описав близько 30 населених пунктів: місто Балта, містечка Кодима і Рибниця, села Будей, Обжила, Ефтодія, Фернатія, Сарацея, Гержів, Гедерим, Вихватинці та ін. У т.ч. було зроблено спостереження географічного характеру щодо поселень правого берега Дністра (містечко Резина, села Стохна, Сахарна, Чорна та ін.) [16, с. 159].

Відрядження саме М.Карачківського до Молдавської АСРР було не випадковим, адже він був членом Українсько-Молдавської комісії при Історичній секції ВУАН, у жовтні 1928 р. брав участь в пленумі Молдавського наукового комітету в Тирасполі, після чого був призначений представником України в даному комітеті [18].

Поселення обслідувалися за однією схемою, а саме: проїжджаючи певною місцевістю М.Карачківський робив опис загально-географічного змісту, відзначаючи, по-перше, характер рельєфу – долини, горбки, гори; по-друге, характер водних ресурсів – bagno, річка, став; по-третє, характер рослинності тощо. В селі зазначав загальне становище – форму села, загальний вигляд, забудову. Далі – склад населення, назва села, вимова тієї назви, пояснення походження назви. Коли траплялися якісь давні будівлі – оглядав їх. Докладно оглядалися церкви, а також кладовища, надгробки, найстаріші написи на них тощо. Учений розпитував у місцевих мешканців, чи пам’ятають вони старовину, про заселення села, найстаріші часи, “панські” часи та інші події. Наприкінці подавалися відомості про сучасне становище поселення [16, с. 159].

Результатом цієї експедиції стала стаття “Північно-Західна Балтщина (Історично-географічні матеріали на підставі подорожі влітку 1928 року)” у третьому томі “Історично-географічного збірника” [16, с. 159-202]. Нотатки про обстежені у 1928 р. М.Карачківським населені пункти, які мали стати основою відповідних статей Історично-географічного словника, зберігаються в окремій справі фонду 1235 “Грушевські – історики, лінгвісти” Центрального державного історичного архіву України в м.Києві [26], а також у фонді Х Інституту рукопису Національної бібліотеки України імені В.І.Вернадського [14; 15]. Матеріали М.Карачківського, зібрані ним під час подорожі на Північно-Західну Балтщину в 1928 р. не втратили свого значення і у наш час [29, р. 209].

Свої безпосередні враження від подорожі М.Карачківський доповнив відомостями з архівних джерел, головним чином з “Топографічного і камерального опису Балтського повіту 1800 року” з рукописного відділу Всенародньої бібліотеки України, а також відомостями про поселення з “Трудів Подільського церковного історико-статистичного комітету”. У додатках він подав описи ключів Юзефгородського чи Єленівського (Балтського), Крутянського і Рибницького з “Топографічного і камерального опису” [16, с. 198-202].

Варто зазначити, що інші штатні і нештатні співробітники Історично-географічної комісії теж не лише працювали в архівах і бібліотеках, але й виїжджали в різні райони Наддніпрянської України. Проте в “Історично-географічному

збірнику” за матеріалами відряджень (експедицій) була опублікована лише одна вище названа стаття М.Карачківського.

Слід зазначити, що дослідженням колишнього Балтського повіту М.Карачківський займався і пізніше. У звіті історичної секції при ВУАН та зв’язаних з нею історичних установ Академії за 1929–1930 рр. вказувалося, що М.Карачківський як член Українсько-Молдавської комісії працював в архівах Кам’янка і Балти, об’їжджав села колишнього Балтського повіту для вивчення історії українсько-молдавського розселення на території лівобережжя р.Дністра до р.Ягорлика [3, арк. 28].

З 4-го по 9-е серпня 1929 р. за дорученням Комісії для складання Історично-географічного словника України М.Карачківський перебував у відрядженні у Київському Поліссі з метою вивчення історично-географічних умов заселення цього району. Виконуючи доручення комісії, він виїхав з Києва залізницею до станції Малин. Оглянувши містечко Малин, що було районним центром Малинського району Коростенської округи, та здійснивши історично-географічні спостереження, М.Карачківський рушив звідти в північно-східному напрямку. Дорогою оглянув поселення і колонію Малиндорф чи просто Малинську “колонію” за місцевою вимовою, далі переїхавши через залізницю на перегоні Ірша–Малин, в тому ж північно-східному напрямку, хутори Лумлянські, Різнянські, село Різна (переїхавши тут річку Різню), хутори Ново-Гороб’янські, село Нові Гороб’ї, село Старі Гороб’ї. За цим селом закінчувалася Коростенська округа і починалася Київська. Через лісові поселення він добрався до станції Тетерев, де й закінчилася його подорож. Обстеження провадилося за планом, затвердженим Історично-географічною комісією. Під час подорожі М.Карачківський намагався залучати до історично-географічних досліджень місцевих учителів та службовців [8].

У четвертому томі “Історично-географічного збірника” (1931) вийшла публікація М.Карачківського “Матеріали до історії міст на Поділлі наприкінці XVIII віку”. В ній він подав історію міст Балта, Брацлав, Вінниця, Літин, Летичів, Могилів, Проскурів за матеріалами камеральних і топографічних описів кінця XVIII – початку XIX ст. Зазначалися географічне розташування міста, значні будівлі, храми, панські двори, магістрати, єврейські школи, лазні, аптеки, промислові підприємства, крамниці, чисельність населення та його заняття [11; 12].

На Першій всесоюзній конференції істориків-марксистів (грудень 1928 – січень 1929 рр.) всю українську історичну науку було затавровано як “націоналістичну”. Але компартійні органи деякий час приховували своє втручання в діяльність ВУАН. Восени 1930 р. було завдано значного удару видавничим планам М.Грушевського – Головна наука припинила фінансування збірника “Україна” [23, с. 247-248], в якому активно публікувався сам академік і його учні, у т. ч. і М.Карачківський [див.: 22]. У звіті про роботу другого відділу ВУАН за 1933 р. вказувалося, що історичний цикл “був найбільше засмічений грушев’янами і великодержавниками”. В цей час прізвище Карачківського більшо-

вицьке керівництво академії згадувало з такою характеристикою: “саботажник”, “шкідник”, “грушев’янець”, “фашист по ідеології” [6, с. 302-304, 309, 311]. 17 червня 1933 р. М.Карачківський допоміг племіннику М.Грушевського С.Шамраю перевезти на підводах до домашнього помешкання М.Грушевського на вул. Паньківську, 9 документи наукового архіву Історичної секції ВУАН, редакції журналу “Україна”, бібліотеку та інше майно Історичних установ. Президія ВУАН 15 липня 1933 р. засудила вчинок С.Шамрая, а 17 липня його було заарештовано [20, с. 333-334], 31 липня 1933 р. за “саботаж у науковій роботі” М.Карачківського було звільнено з роботи у ВУАН [6, с. 447]. Лише чудом йому пощастило уникнути сталінських репресій. Проте його ім’я і наукова творчість в Україні на десятиліття опинилися під забороною.

Таким чином, в другій половині 1920-х – на початку 1930-х рр. уродженець Поділля, аспірант академіка М.Грушевського М.Карачківський співпрацював з Історично-географічною комісією ВУАН як нештатний співробітник: брав участь в засіданнях комісії, виїжджав в експедиції, готував звіти, огляди та статті. Його нарис про подорож влітку 1928 р. на історичні терени Північно-Західної Балтщини (на той час входили до складу Молдавської АСРР), на наш погляд, є найкращим історично-географічним матеріалом з експедицій, які організовувалися за планами діяльності Історично-географічної комісії.

Список використаних джерел та літератури

1. Діяльність Історично-географічної комісії за першу половину 1927 р. // Історично-географічний збірник: Видає Комісія для складання Історично-Географічного Словника України / За ред. директора Комісії проф. Олександра Грушевського. – К.: 3 друкарні Української Академії Наук, 1928. – Т. 2. – С. I-II.
2. Діяльність Історично-географічної комісії за 1927–1928 рр. (вересень-травень) // Історично-географічний збірник: Видає Комісія для складання Історично-Географічного Словника України / За ред. директора Комісії проф. Олександра Грушевського. – К.: 3 друкарні Української Академії Наук, 1929. – Т. 3. – С. 221-223.
3. Діяльність історичної секції при ВУАН та зв’язаних з нею історичних установ Академії в 1929–1930 рр. // Інститут рукопису Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського (далі – ІР НБУВ), ф. X, спр. 1686, 30 арк.
4. Завальнюк, О. М. Історія Кам’янець-Подільського державного українського університету в іменах (1918–1921 рр.) / О. М. Завальнюк. – Кам’янець-Подільський: Абетка-НОВА, 2006. – 632 с.
5. Історія Національної академії наук України. 1924–1928: Документи і матеріали. – К.: НБУВ, 1998. – 764 с.
6. Історія Національної академії наук України. 1929–1933: Документи і матеріали. – К.: [б.в.], 1998. – 544 с.
7. Карачківський, М. До історії міст Поділля поч. XIX в. (опис Поділля В.Рудецького) / Карачківський Михайло // ІР НБУВ, ф. X, спр. 17441, 25 арк.
8. Карачківський, М. Ф. Звідомлення про виконання відрядження до Київського Полісся. До комісії для складання історично-географічного словника України. 10.VIII.1929 р. / Карачківський Михайло Федорович // ІР НБУВ, ф. X, спр. 11629, 1 арк.

9. Карачківський, М. Компетенція пограничних комісій на польсько-українському кордоні. XVIII ст. / Карачківський М. // ІР НБУВ, ф. X, спр. 11630, 74 арк.

10. Карачківський, М. Літичівське староство в роках 1794–1795: сторінка з історії утворення великого російського землеволодіння на Правобережжі / Карачківський Михайло // ІР НБУВ, ф. X, спр. 11631, 16 арк.

11. Карачківський, М. Матеріали до історії міст на Поділлі в кінці XVIII в. / Карачківський Михайло // ІР НБУВ, ф. X, спр. 11632, 43 арк.

12. Карачківський, М. Матеріали до історії міст на Поділлі наприкінці XVIII віку / Михайло Карачківський // Історично-географічний збірник: Видає Комісія для складання Історично-Географічного Словника України / За ред. директора комісії проф. Олександра Грушевського. – К.: З друкарні Української Академії Наук, 1931. – Т. 4. – С. 161-187.

13. Карачківський, М. Опис Поділля з 1819 року В.Рудлицького (до історії Поділля початку XIX в.) / М. Карачківський // Записки історично-філологічного відділу. – К., 1927. – Кн. XVII. – С. 96-111.

14. Карачківський, М. Північно-Західна Балтщина. 1928 [мапа] / Карачківський М. // ІР НБУВ, ф. X, спр. 11635, 1 арк.

15. Карачківський, М. Північно-Західна Балтщина (історично-географічні матеріали на підставі подорожі влітку 1928 р.) [ориг. та копія., машиноп.]. / Карачківський М. // ІР НБУВ, ф. X, спр. 11633-11634, 142 арк.

16. Карачківський, М. Північно-Західна Балтщина (історично-географічні матеріали на підставі подорожі влітку 1928 р.) / Михайло Карачківський // Історично-географічний збірник: Видає Комісія для складання Історично-Географічного Словника України / За ред. директора Комісії проф. Олександра Грушевського. – К.: З друкарні Української Академії Наук, 1929. – Т. 3. – С. 159-202.

17. Карачківський, М. Розмежування Волинської та Подільської губ. 1799 р. / Михайло Карачківський // Історично-географічний збірник: Видає Комісія для складання Історично-Географічного Словника України / За ред. директора Комісії проф. Олександра Грушевського. – К.: З друкарні Української Академії Наук, 1928. – Т. 2. – С. 205-209.

18. Копержинський, К. Організація наукового досліджу в Автономній Молдавській Соціалістичній Радянській Республіці / К. Копержинський, М. Карачківський // Україна: науковий журнал українознавства / під ред. акад. Михайла Грушевського. – К., 1929. – грудень (книга 38). – С. 171-174.

19. Оглоблин, О. Українська історіографія (1917–1956): пер. с англ. / Олександр Оглоблин; Київський національний ун-т ім. Тараса Шевченка. Центр українознавства. Історичний факультет, Державний комітет архівів України. – К.: [б.в.], 2003. – 252 с.

20. Панькова, С. Сергій Шамрай: вибір шляху (Штрихи до біографії небожа і учня Михайла Грушевського) / Світлана Панькова // Український історик: Журнал Українського Історичного Товариства. – 2002. – Т. XXXIX: Михайло Грушевський: життя, діяльність, творчість: 3 нагоди 135-річчя від дня народження. – С. 313-338.

21. Нестеренко, В. Учень академіка Грушевського: Кам'янецький відлік / Валерій Нестеренко // Подолянин. – 2003. – 16 травня. – С. 5.

22. Систематичний каталог видань Всеукраїнської Академії Наук. 1918–1929 / склали М. М. Іванченко та Я. І. Стешенко. – К., 1930. – 286 с.

23. Трубочанінов, С. “Реорганізація” історичних установ ВУАН та її вплив на розвиток історично-географічних досліджень / Сергій Трубочанінов // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету ім. Володимира Гнатюка. Серія: Історія. – Тернопіль: Вид-во ТНПУ ім.В.Гнатюка, 2014. – С. 246-251.
24. Трубочанінов, С. В. Олександр Грушевський і становлення української історичної географії в 1919–1931 рр. / С. В. Трубочанінов // Наукові праці історичного факультету Запорізького національного університету. – Запоріжжя: ЗНУ, 2014. – Вип. 41. – С. 235-241.
25. Центральний державний архів вищих органів влади та управління України, ф. 166, спр. 3118 “Карачківський М. Ф.”, 11 арк.
26. Центральний державний історичний архів України, м. Київ, ф. 1235, оп. 1, спр. 1218 “Записки нестановленого автора з історії с.с.Рибниці, Гидирим, Вихватинця та інших населених пунктів на р.Дністер (Бесарабія)”, 22 арк.
27. Юркова, О. В. Карачківський Михайло Федорович / О. В. Юркова// Енциклопедія історії України / НАН України. Ін-т історії України. – К.: Наукова думка, 2007. – Т. 4: Ка-Ком. – С. 107.
28. Юркова, О. Київська історична школа М.С.Грушевського: долі науковців / Оксана Юркова // З архівів ВУЧК-ГПУ-НКВД-КГБ. – 1998. – №1/2 (6/7). – С. 263-280.
29. Kushnir, V. The evolution trend of the Balta region Moldavian population in 19th – 1920s / Viaceslav Kushnir // The Annals of “Dunarea de Jos” University of Galati. – 2006. – Fasc. XIX, History. – Tome V. – P. 209-214.

Sergiy Trubchaninov

Mykhailo Karachkivsky activities in the field of historical geography

Historian Mykhailo Karachkivsky belongs to the youngest students of Grushevsky, known primarily as a researcher of the history of Kamianets-Podilsky and Kiev guilds and towns of Podolia.

After graduating Kamianets-Podilsky Higher Institute of public education in 1923, he was elected graduate student of research department of history of culture and national economy. From 1924 he was engaged in researches in archives of Kiev, worked in schools in Kiev, then – in various scientific institutions in the system of Ukrainian Academy of Sciences, at the same time in 1925–1929 was a graduate student of academician Grushevsky.

From 1924 to 1930 Karachkivsky collaborated with historical-geographical commission of Ukrainian Academy of Sciences as a freelance: participated in meetings of the commission, went on expeditions, prepared reports, articles and reviewed. His essay about travel in summer in 1928 on historical lands of former Balta county of Podolian guberniya (at that time was part of Moldavian soviet autonomy), in our opinion, is the best historical-geographical material from expeditions, which were organized with plans of activities of historical-geographical commission.

Karachkivsky miraculously managed to avoid Stalin's repressions in spite of the fact that the Bolshevik leadership of Academy recalled his surname with

such characteristic as “saboteur”, “hrushevianets”, “fascist ideology”. But his name and scientific activity were banned in Ukraine for decades.

Keywords: *Historical-geographical commission, Karachkivsky, expedition, research, Podolia, Moldavia.*

С.В.Трубчанинов

Деятельность Михаила Карачкивского в области исторической географии

Историк Михаил Федорович Карачкивский (1899 – г. см. неизв.), который относится к самым молодым ученикам М.С.Грушевского, известен прежде всего как исследователь истории каменец-подольских и киевских цехов и городов Подолья.

После окончания Каменец-Подольского Высшего института народного образования в 1923 г. он был избран аспирантом научно-исследовательской кафедры истории культуры и народного хозяйства Подолья. С 1924 г. проводил исследования в киевских архивах, работал в школах Киева, позже – в разных научных учреждениях в системе ВУАН. Одновременно с этим в 1925–1929 гг. был аспирантом академика М.С.Грушевского.

С 1924 г. до начала 1930-х гг. М.Ф.Карачкивский сотрудничал с Историко-географической комиссией ВУАН как нештатный сотрудник: участвовал в заседаниях комиссии, выезжал в экспедиции, готовил отчеты, обзоры и статьи. Его очерк о путешествии летом 1928 г. на исторические территории Северо-Западной Балтикины (бывший Балтский уезд Подольской губернии), которые в то время входили в состав Молдавской АССР, на наш взгляд, является лучшим историко-географическим материалом из экспедиций, которые организовывались по планам деятельности Историко-географической комиссии.

М.Ф.Карачкивскому чудом удалось избежать сталинских репрессий, несмотря на то, что его фамилию в 1933 г. большевистское руководство академии вспоминало с такой характеристикой: “саботажник”, “вредитель”, “грушевьенец”, “фашист по идеологии”. Однако его имя и научное творчество в Украине на десятилетия оказались под запретом.

Ключевые слова: *Историко-географическая комиссия, М.Карачкивский, экспедиция, исследования, Подолье, Молдавия.*

Одержано 18 червня 2015 року